

برادری و اخوت دینی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿١٠﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ

سوره حجرات، آیه ۱۰

به نام خدای بخشاینده مهربان

همانا مومنان با یکدیگر برادرند پس میان برادران خود (در صورت اختلاف و نزاع) صلح و دوستی برقرار کنید.

إِنَّمَا	الْمُؤْمِنُونَ	إِخْوَةٌ
همانا	مؤمنان	با یکدیگر برادرند
أَصْلِحُوا	بَيْنَ	أَخَوِيكُمْ
صلح و دوستی برقرار کنید	میان	برادران خود

نمای درس

اخوت به چه معناست؟ رابطه انسان‌های مؤمن با یکدیگر چگونه باید باشد؟ رابطه برادری چه خصوصیتی دارد؟ در صورت اختلاف دو برادر، حل آن به چه صورت است؟ حق مؤمن بر مؤمن دیگر چیست؟

أُخُوَّت به معنای برادری، دوستی و همراهی است.

خداوند رابطه مومنان را فراتر از دوستی می‌داند؛ رابطه‌ی انسان‌های مؤمن با یکدیگر باید مثل رابطه‌ی دو برادر باشد. دو برادر دینی شبیه دو دست هستند که یکدیگر را شستشو می‌دهند.^۱

سوالی که پیش می‌آید این است که رابطه برادری چه خصوصیتی دارد؟ در جواب باید گفت رابطه دو برادر با یکدیگر این گونه است:

- عمیق و پایدار است.
- متقابل است، یک طرفه نیست.
- برپایه فطرت و طبیعت است، نه بر اساس پول و مقام و شهوت.
- دو برادر در برابر دشمن، با هم متحد شده و بازوی یکدیگرند.
- اصل و ریشه دو برادر یکی است.
- توّجه به برادری، باعث گذشت و چشم‌پوشی از خطای دیگری می‌شود.
- در شادی او شاد و در غم او غمگین است.^۲
- ...

حالا که ارتباط مومنان با یکدیگر مانند ارتباط دو برادر است، اختلاف و دعوا و کشمکش برای چه؟ چرا باید دو دوست برای مسائل ناچیز و پیش پا افتاده با یکدیگر قهر کنند. چرا نباید برای آشتی کردن و آشتی دادن پیش قدم شد. خدا از مومنان می‌خواهد با دیگران روابط برادرانه داشته باشند و اگر اختلاف و قهر و ناراحتی بین آن‌ها دیدند، برای آشتی دادن آن‌ها پیش قدم شوند.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در بیان اهمیت آشتی دادن میان مردم می‌فرماید: «آیا شما را به چیزی بافضیلت‌تر از نماز و روزه و صدقه (زکات) آگاه نکنم؟ آن چیز صلح دادن میان

۱. محجة البیضاء، ج ۳، ص ۳۱۹.

۲. تفسیر نور، ج ۹، ص ۱۸۰.

مردم است؛ زیرا تیره شدن رابطه میان مردم، هلاک کننده است و باعث نابودی دین می شود.^۱

حل اختلاف شیعیان

در زمان امام صادق علیه السلام، دو تن از شیعیان که اتفاقاً فامیل یکدیگر نیز بودند بر سر مسائل مالی با یکدیگر اختلاف پیدا کرده و کارشان به دعوا کشید. «مفضل» یکی از یاران نزدیک امام صادق علیه السلام متوجه درگیری آن دو شد، پس آنها را به خانه اش دعوت کرد و با چهارصد درهم میان آن دو صلح و آشتی برقرار کرد؛ مفضل پول ها را هم خودش پرداخت کرد.

وقتی آن دو از مفضل تشکر کردند، او به آنها گفت: «باید بدانید پولی که برای حل اختلاف شما پرداخت کردم از خودم نبوده است، بلکه امام صادق علیه السلام این پول را به من داده و دستور داده که هر جا دو نفر از شیعیان اختلافی پیدا کردند، از آن پول برای ایجاد صلح و دوستی استفاده نمایم».^۲

۱. میزان الحکمة، ج ۱۰، ص ۳۵۸۶.

۲. الکافی، ج ۲، ص ۲۰۹، ح ۴.

پرتویی از قرآن ناطق

خطبه ۱۱۳

وَإِنَّمَا أَنْتُمْ إِخْوَانٌ عَلَى دِينِ اللَّهِ، مَا فَرَّقَ
بَيْنَكُمْ إِلَّا حُبُّ السَّرَائِرِ وَسُوءُ الضَّمَائِرِ
فَلَا تَوَازَرُونَ وَلَا تَتَّصِحُونَ وَلَا تَبَازِلُونَ
وَلَا تَوَادُّونَ.

شما همگی در اسلام و دین خدا برادر (و برابر)
هستید و دلیل تفرقه و اختلاف در میان شما
تنها به سبب آلودگی درون و سوء نیت هاست،
به همین دلیل نه به یکدیگر کمک می‌کنید، و
نه همدیگر را نصیحت، و نه بذل و بخشش به
هم دارید، و نه به یکدیگر مهر می‌ورزید!

مسلمانان زمینه برادری و یکی بودن را دارند، ولی با این حال می‌بینیم که اختلافات
شدیدی در بین آن‌ها وجود دارد. دشمنی و کینه، قتل و غارت و دسیسه و نیرنگ در
بین کشورهای اسلامی به فراوانی دیده می‌شود. اما دلیل این همه دشمنی چیست؟
امام علی علیه السلام در این خطبه، دلیل تفرقه و اختلاف میان مسلمانان را آلودگی
درون و سوء نیت می‌داند؛ یعنی به خاطر وجود تعصب، کینه، حسادت و حب دنیا،
بین مسلمانان دشمنی و اختلاف به وجود آمده است. نتیجه دوستی و وحدت بین
مسلمانان، رشد و تعالی، امنیت و آرامش و پیروزی بر دشمنان خارجی است و نتیجه
دشمنی، دوری مومنان از یکدیگر، کمک نکردن و قطع مهربانی، عقب ماندگی، جنگ
و خونریزی، قهر و ناامنی و در نتیجه شکست در برابر دشمنان است؛ علاوه بر این برکت
نیز از زندگی مومنان دور شده و کارها گره می‌خورند.

شیطان خیلی روی این جهالت احساب باز کرده است؛ انسان‌ها اگر این تعصبات
بی‌جا را کنار بگذارند، می‌توانند با صلح و دوستی در کنار یکدیگر زندگی کنند و از آبرو و
جان دیگران محافظت کنند.

خشمگین نشو

صحرائشینی به مدینه آمد و نزد حضرت محمد ﷺ رفت و از ایشان خواست تا او را نصیحت کند. رسول اکرم ﷺ یک جمله بیشتر به او نگفت: «خشمگین نشو». آن مرد به خانه اش بازگشت. وقتی به قبیله خود رسید، متوجه شد در نبود او حادثه مهمی پیش آمده است؛ جوانان قبیله او به قبیله ای دیگر حمله کرده و مال آن ها را دزدیده اند. قبیله مقابل نیز به قبیله مرد حمله کرده اند و دو قبیله آماده جنگ با یکدیگر شده اند. شنیدن این خبر باعث هیجان زدگی و خشم مرد شد، فوراً اسلحه خویش را برداشت و به کمک قبیله خود رفت تا با قبیله مقابل بجنگد. دو گروه آماده نبرد بودند و برای یکدیگر شاخ شانه کشیده و رجز می خواندند. در این میان مرد صحرائشین ناگهان به یاد نصیحت پیامبر افتاد و به خود گفت: «چرا من هیجان زده شده ام! چرا اسلحه به دست گرفته ام و می خواهم مردم را بکشم! چرا در آتش خشم و عصبانیت می سوزم! الآن وقت آن است که توصیه کوتاه پیامبر را عملی کنم».

مرد جلو آمد و بزرگان قبیله مخالف را صدا زد و گفت: «این جنگ برای چیست؟ اگر شما خسارت اشتباه جوانان نادان ما را می خواهید، من حاضرم از مال خود آن را بدهم. دلیلی ندارد که ما برای چنین چیزی به جان یکدیگر بیفتیم و خون یکدیگر را بریزیم». بزرگ قبیله مقابل وقتی سخنان عاقلانه مرد را شنید، گفت: «ما به خاطر گذشت و احترامی که از تو دیدیم، از خسارت و جنگ می گذریم» و دو قبیله با هم صلح کردند.^۱

پرتوی از قرآن صاعد

نیایش ۱۷

أَعِدْنَا وَأَهْلِيْنَا وَإِخْوَانَنَا وَجَمِيعَ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ مِمَّا اسْتَعَدْنَا مِنْهُ، وَاجْرْنَا
از بیم آن، از تو ایمنی می خواهیم امان بخش.
مِمَّا اسْتَجْرْنَا بِكَ مِنْ خَوْفِهِ

از وظایف مهم مومن در قبال دیگر مومن آن است که برای آن خیر بخواهد.
خیرخواهی گاهی با کمک رساندن عملی به آن است، گاهی کمک فکری و گاهی کمک
با دعاست.

حقوق برادر ایمانی

یکی از یاران امام صادق علیه السلام از ایشان پرسید: «حق مومن بر مومن چیست؟»
امام فرمود: کمترین حق این است که آنچه برای خود می خواهی، برای او نیز
بخواهی و آنچه برای خود بد میدانی، برای دیگران نیز بد بدانی.»

مرد پرسید: دیگر چه؟

امام فرمود: برای برطرف کردن نیازهای او تلاش کنی و رضایت او را جلب کنی و اگر
امر و خواسته داشت، اطاعت کنی.

مرد پرسید: دیگر چه حقی دارد؟

امام فرمود: به او با جان، مال، دست، پا و زبان کمک کنی.

مرد پرسید: دیگر چه حقی دارد؟

امام فرمود: چشم و راهنما و آئینه و پیراهنش باشی.

مرد پرسید: دیگر چه حقی دارد؟

امام فرمود: طوری نباشد که تو سیر باشی و او گرسنه، تو پوشیده باشی ولی او برهنه

باشد.

پرتوی از قرآن صاعد

نیایش ۱۷

مرد پرسید: دیگر چه حقی دارد؟
امام فرمود: قسم او را باور کنی؛ اگر تو را به کاری دعوت کرد، قبول کنی و در مریضی
و ناراحتی به عیادتش بروی ...^۱

۱. بحار الانوار، ج ۳، ص ۱۶۷.

تدبّر کنیم

در قرآن، واژه‌های صلح، «وَالصُّلْحُ خَيْرٌ»^۱، اصلاح، «فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوَيْكُمْ»^۲، تألیف قلوب، «فَالْفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ»^۳ و سِلم، «ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً»^۴ نشان دهنده‌ی توجه اسلام به صلح و صفا و زندگی مسالمت‌آمیز و شیرین است.

از نعمت‌های الهی که خداوند در قرآن مطرح کرده است، امت میان دل‌های مسلمانان است. چنانکه خداوند خطاب به مسلمانان می‌فرماید: «كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ»^۵ به یاد آورید که شما قبل از اسلام با یکدیگر دشمن بودید، پس خداوند میان دل‌های شما الفت برقرار کرد. چنانکه میان قبیله‌ی اوس و خزرج یکصد و بیست سال درگیری و فتنه بود و اسلام میان آنان صلح برقرار کرد.

اصلاح و آشتی دادن، سبب دریافت بخشودگی و رحمت از جانب خداوند شمرده شده است. «إِنْ تَصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً»^۶ و هر کس واسطه‌گری خوبی میان مسلمانان انجام دهد، پاداش در شأن دریافت خواهد کرد. «مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا»^۷

اسلام برای اصلاح میان مردم، احکام ویژه‌ای قرار داده است، از جمله:

۱. دروغ که از گناهان کبیره است، اگر برای آشتی و اصلاح گفته شود، جرم و گناهی ندارد. «لا کذب علی المصلح»^۸
۲. نجوا و درگوشی سخن گفتن که از اعمال شیطان و مورد نهی است، اگر برای

۱. نساء، ۱۲۸.

۲. حجرات، ۱۰.

۳. آل عمران، ۱۰۳.

۴. بقره، ۲۰۸.

۵. آل عمران، ۱۰۳.

۶. نساء، ۱۲۹.

۷. نساء، ۸۵.

۸. بحار، ج ۶۹، ص ۲۴۲.

اصلاح و آشتی دادن باشد، منی ندارد. «لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ»^۱

۳. با این که عمل به سوگند، واجب و شکستن آن حرام است، اما اگر کسی سوگند یاد کند که دست به اصلاح و آشتی دادن میان دو نفر نزند، اسلام شکستن این سوگند را مجاز می‌داند: «وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ... تُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ»^۲

۴. با این که عمل به وصیت، واجب و ترك آن حرام است، اما اگر عمل به وصیت، میان افرادی فتنه و کدورت می‌آورد، اسلام اجازه می‌دهد که وصیت ترك شود تا میان مردم صلح و مفا حاکم باشد. «فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ»^۳

نکته ترجمه

حرف «فاء» و «ثُمَّ» در زبان عربی نقش ارتباط‌دهنده بین ما بعد و ما قبل خود را ایفا می‌کنند و در فارسی به ترتیب «پس» و «سپس» ترجمه می‌شوند. بین ما قبل و ما بعد «فاء»، فاصله‌ای نیست برخلاف «ثُمَّ»:

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ»

همانا مؤمنان با یکدیگر برادرند، پس میان برادران خود، (در صورت اختلاف و نزاع) صلح و آشتی برقرار کنید

۱. نساء، ۱۱۴.

۲. بقره، ۲۲۴.

۳. بقره، ۱۸۲.

پرسش و تمرین

واژگان زیر را ترجمه کنید.

إِنَّمَا	الْمُؤْمِنُونَ	إِخْوَةٌ
أَصْلِحُوا	بَيْنَ	أَخْوَانِكُمْ

عبارت زیر را ترجمه کنید.

واژگان	إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ	إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا	بَيْنَ أَخْوَانِكُمْ
تحت اللفظی			
ترجمه روان			

بر اساس محتوای درس به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

- چهار مورد از ویژگی‌های رابطه دو برادر را بیان کنید.
- بنابر فرمایش رسول خدا ﷺ چه کاری با ارزش‌تر از نماز و روزه است؟ دلیل آن را نیز بنویسید.
- امام علی علیه السلام دلیل تفرقه و اختلاف میان مسلمانان را چه می‌داند؟

کارخواست

با مشورت با دیگران راه‌های آشتی دادن بین افراد را بررسی کرده و تلاش کنید بین دو نفری که قهر هستند (و یا اگر با کسی قهر کرده‌اید) رابطه برادری برقرار کنید.

